

OBLICI I NASLIJEĐE MODERNIZMA U HRVATSKOME PJESNIŠTVU

(Slaven Jurić, *Pjesma, priča, poema. Studije o modernom hrvatskom pjesništvu*,
Zagreb, Matica hrvatska, 2024)

Premda se iz isključivo kronološke perspektive pojam modernoga hrvatskog pjesništva može doimati kao završen i zaokružen segment književne povijesti, knjiga Slavena Jurića uvjerljiv je i vrijedan podsjetnik na činjenicu da je on još uvijek aktualan i poticajan ne samo za književnoznanstvena razmatranja nego i za razumijevanje (razmjerno) novije pjesničke produkcije. Polazeći od pretpostavke da je moderna poezija „u mnogim desetljećima” tvorila „kvalitativni vrhunac hrvatske književnosti” (11), ali je i dalje ostala nedostatno proučenom, autor u okupljenih 11 studija nudi kritički

osviještene i teorijski utemeljene interpretacije kojima, između ostaloga, nastoji „otklon[iti] neke zablude ili okamenjene predrasude u vezi s poznatim i ,(ne)pročitanim’ pjesničkim tekstovima” (54, bilj. 1). Mnoge od njih proizašle su iz jednostrane primjene kontekstualnoga, biografskog i/ili društveno-povijesnog pristupa, koji ni autor, kako će se pokazati u nastavku, u potpunosti ne isključuje, no tekstovima ponajprije pristupa s imanentnoga gledišta, tj. kao samostalnim estetskim pojavama iz čijih se formalnih i strukturnih obilježja po potrebi mogu iščitavati odjeci njihova konteksta. Takav je

fokus napose nužan kad je riječ o pjesničkim tekstovima, posebice modernističkima, s obzirom na njihovu sklonost k propitivanju i prevrednovanju uzusa (tradicionalne) pjesničke forme.

Same pojmove moderne poezije i modernizma S. Jurić promatra s fleksibilnijega stajališta, sa sviješću da književnopovijesna periodizacija općenito ne predstavlja ni „linearan ni zatvoren ni teleološki usmjeren tok” (8), nego dopušta propusnost vremenskih granica, odnosno produljeno trajanje i/ili supostojanje različitih stilsko-poetičkih usmjerenja i značajki. Slijedom komparatista A. Eysteinssona, modernizam tako definira kao „kompleks eksplozivnih kulturnih procesa”, koji jest kulminirao „u posljednjoj trećini devetnaestoga i u prvoj trećini dvadesetoga stoljeća” (8), ali time nije u potpunosti završio, ostavivši kako vidljive odjeke u (hrvatskoj) književnoj produkciji idućih desetljeća dvadesetoga stoljeća tako i trajno, univerzalnije nasljeđe, koje dopušta kontinuirano preispisivanje i rekontekstualiziranje. Na tomu je tragu odabran i usustavljen i književni korpus kojemu su posvećene pojedinačne studije, s donjom granicom u razdoblju avangarde, koja do krajnjih granica naglašava i provodi modernistički poetički program, te gornjom granicom u suvremenome dobu, tj. pjesništvu

s konca dvadesetoga i početka dvadeset prvoga stoljeća i njegovoj preradbi modernističkoga naslijeđa.

Avangardna se zaoštrena „poetika osporavanja” (A. Flaker) isprva ilustrira i razlaže na primjeru simultanizma u hrvatskome pjesništvu, kao radikalnoga oblika narušavanja tradicionalnih, ponajprije realističnih konvencija reprezentacije zbilje. Njegova pojava i razvojni tijek, koji prelaze granice pojedinačnih avangardnih pokreta poput futurizma, ekspresionizma ili zenitizma, isprva se ocrtavaju u skupini reprezentativnih primjera kanonskih, ali i manje poznatih tekstova, počevši od naznaka u *Mori* A. G. Matoša, preko tekstova J. J. Matošića, A. B. Šimića, A. Cesarca i B. Micića, do *Poezije rječnika* T. Ujevića, u kojoj se simultanistički eksperiment na stanovit način iscrpljuje, ilustrirajući načelna ograničenja stalne modernističke težnje za inovacijom i „nadmaši[vanjem] netom stečen[ih] pozicij[a]” (26). Zasebna je pozornost dodatno posvećena teoriji i praksi simultanizma u poeziji A. B. Šimića, koje se ujedno pokazuju indikativnima u daljnjem razmatranju njegova odnosa spram Miroslava Krleže, kao jedna od mogućih točaka prijevora proizašla iz njihovih različitih poetičkih stajališta, poglavito koncepcijâ „ekonomij[e] poetskoga diskursa” (48).

Složenu narav modernistič-

koga i avangardnoga poriva za osporavanjem tradicije na nešto drukčiji način potvrđuje i detaljna raščlamba iskaznih razina *Psovke* J. P. Kamova, gdje se otkrivaju pukotine u naizgled homogenome iskaznom ustroju, a napose temeljno proturječje između eksplicitna negiranja te česta posezanja za repertoarom (tradicionalnoga) pjesničkog govora.

Još jedan ogledni primjer za preispitivanje različitih, pa i mjestimice međusobno oprečnih aspekata modernizma, pruža poezija Tina Ujevića, kao zasebna tematska cjelina (s 4 priloga), čime se S. Jurić pridružuje recentnijim kritičkim i analitičkim (pre)vrednovanjima i čitanjima jednoga od središnjih, ali još uvijek nedostatno proučenih autorskih opusa hrvatske književnosti dvadesetoga stoljeća. Plodonosnim se spajanjem formalne i sadržajne analize ukazuje i na manje poznate i/ili istražene segmente Ujevićeva pjesništva, počevši od skupine ranijih verlibrističkih pjesama (1920–1928) koje služe kao polazište za uspostavu tipologije autorova slobodnog stiha. Njegova se tri temeljna modela pritom razlučuju i s obzirom na specifične semantičke i poetičke implikacije, od ranijega oblika koji zadržava odjeke vezanoga stiha, a donekle i s njime povezane estetičističke poetike, preko radikalnijega

(avangardnog) slobodnoga stiha, do umjerenije, prijelazne inačice tzv. oslobođenoga stiha u kasnijem pjesništvu, prikladnije kolektivnoj dimenziji i socijalno angažiranoj tematici. Promjene pjesničke forme pružaju polazište i za usporedbu dviju inačica iste pjesme – *Pendžeri* te kasnije *Mistički prostor noći* – gdje takvo preoblikovanje, između ostaloga, uključuje promjenu prikazanoga odnosa spram transcendencije, od neortodoksnijega u prvotnoj pjesmi u prozi, povezuje i sa subverzivnom naravi toga oblika, do tradicionalnijega kršćanskog u kasnijem stihovanom tekstu. Novo te primarno tematski usmjereno čitanje nudi i prilog o svjetskopovijesnim dijagnozama i projekcijama u Ujevićevu pjesništvu, koje svjedoče o njegovu važnu, premda nerijetko zanemarivanu udjelu socijalno angažiranih sadržaja. Opisujući lûk od utopijskoga optimizma do kasnijega antiutopijskog pesimizma (osobito nakon 1940. g.), Ujevićev opus oblikuje tipičnu dijalektičku sliku umjetničkoga i civilizacijskoga moderniteta, pridružujući se promišljanjima autorâ poput K. Marxa, F. Nietzschea i Ch. Baudelairea. Toj problematici na najkompleksniji način pristupa Ujevićeva jedina poema, *Ridokosi Mesije*, pri čemu preciznije tumačenje toga razmjerno hermetična teksta u zasebnome prilogu omogućuje i širi kontekst

(zapadne) modernističke poeme te njezina epskog naslijeđa, osobito u smislu zaokupljenosti „krupnim svjetonazorskim pitanjima” (125).

Isti vrstovni okviri pružaju temeljni interpretativni ključ za *Jamu* I. G. Kovačića, gdje pamćenje i semantika žanra poglavito dolaze do izražaja u formi sestine kao tipičnoga metričko-strofičkog oblika hrvatskih baroknih poema. Na tragu promišljanja G. Agambena, S. Jurić u Kovačićevoj sestini prepoznaje i specifičan oblik temporalnosti, odnosno kôd mesijanskoga vremena koji svaka strofa slijedi kao zatvorena cjelina, narušavajući neprekinuti linearni slijed naracije, i time relativizira mimetički učinak povijesno kontingentnoga sadržaja.

Specifičan odnos između stihovnoga oblika i njegovih tradicijskih implikacija te predloženoga predmetnog sloja ključan je naposljetku i za žanrovsku analizu tzv. „stvarnosnoga pjesništva” posljednjih desetljeća, koje svoj identitet temelji na naizgled radikalnome raskidu s cjelokupnom lirskom tradicijom i približavanju polju proze. Činjenica da se naglašena narativna i mimetička dimenzija teksta, tj. prikaz sadržaja iz svakodnevice, kao i s time povezana minimalna estetizacija izraza, u ovim tekstovima redovito oblikuju u formi (slobodnoga) stiha, signalizira, međutim, da se lirska tradicija time

istovremeno iznevjeruje, ali i priziva i preoblikuje. Premda je riječ o obliku slobodnoga stiha s minimalnim stupnjem artificijelnosti, on ipak, kako upozorava S. Jurić, zadržava tragove modernističke subverzivnosti i sklonosti eksperimentu, što ukazuje na složeniju žanrovsku i retoričku narav ove poezije. Na tomu je tragu moguće relativizirati i njezin prividni „naivni” mimetizam, koji prikriva inherentnu joj fiktivnu narav, ali i preispitati njezin položaj u procjepu između elitnoga i popularnoga – dok se, naime, potonjemu području približava na sadržajnoj i stilskoj razini te osporava modernistički elitizam, „stvarnosna poezija” od samoga modernizma baštini upravo gestu otpora prethodnim i uvriježenim kulturnim praksama.

Knjiga Slavena Jurića ne teži sveobuhvatnom i sintetskom pregledu hrvatskoga modernog pjesništva, ali obuhvaćenim temama i problemskim područjima produbljuje njegovo, kao i razumijevanje hrvatske književnosti dvadesetoga i dvadeset prvoga stoljeća te njezina zapadnog konteksta, potvrđujući da bi modernizmu valjalo pristupati kao složenoj, fluidnoj i dinamičnoj pojavi koja nerijetko nadilazi i/ili modificira uvriježene interpretativne pretpostavke u okviru kojih ju prepoznajemo i definiramo. Pozivajući se na relevantne teorijske i književnopovijesne studije, koje po

potrebi kritički revidira, *Pjesma, priča, poema* cjelinom, kao i pojedinačnim priložima, rasvjetljuje niz aspekata koji su ključni za tumačenje hrvatskoga (i zapadnoga) pjesništva u obuhvaćenome vremenskom rasponu te ujedno naznačuje smjerove u kojima se u novije vrijeme odvija, i u kojima bi vrijedilo nastaviti njihovo istraživanje. Riječ je, s jedne strane, o preciznijemu smještanju toga korpusa u dijakronijskome sliježu hrvatske i zapadne književnosti – kako u okvirima modernizma kao epohe, tako i u odnosu spram drugih poetičkih usmjerenja u književnosti dvadesetoga i dvadeset prvoga stoljeća, od tzv. novoga realizma do postmodernizma (kao dijelom još

uvijek osporavana koncepta), ali i u odnosu spram vremenski udaljene i bliske tradicije te civilizacijskoga moderniteta u širem smislu. Takvu je istraživanju, s druge strane, nužna prikladna teorijska podloga, koja je dijelom naznačena i naslovom ove knjige, a obuhvaća kategorije kao što su lirska reprezentacija i naracija, tekstualni subjektivitet te žanr kao interpretativni i komunikacijski okvir, koji se na poseban način ističu i problematiziraju u okvirima modernističkoga eksperimentiranja i propitivanja tradicije. Daljnji će istraživački pothvati u svim navedenim područjima stoga nesumnjivo biti dobrodošli.

Kristina Grgić

Autorska prava: © 2025 Autor(i). Ovaj je rad dostupan u otvorenom pristupu sukladno s licencijom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna.

Copyright © 2025 The Author(s). Open Access: This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.